

Společná péče: zájem dítěte v různých rodinných strukturách

Vittorio Vezzetti, dětský lékař ASL Varese, vědecký ředitel Italské národní asociace rodinných poradců

Pediatrics - preventiva & sociale 3/2012, věstník Italské společnosti preventivní a sociální pediatrie

Úvod:

V únoru 2006, po intenzivních a dlouhých rozhovorech italský parlament schválil zákon 54/06 o střídavé výchově. Zákon byl původně považován za skutečný krok kupředu v ochraně dětství a jako splnění závazku vůči mezinárodní úmluvě z New Yorku. Uplynulo 6 let a ve věci práva nezletilých na oba dva rodiče se tento zákon projevil jako nedostatečný a to tak, že Parlamentu bylo předloženo 6 různých návrhů na jeho změnu. Senátorka Emauela Baio - komise pro dětství - píše v úvodu knihy Ve jménu dětství: "Pro toho, kdo jako já hluboce věřil v zákon o střídavé péči, kdo se podílel na jeho schválení v roce 2006 na konci XIV. vládního období, je o to bolestnější přiznat toto selhání".

Ještě dnes se může stát rodiči, který žádá soud o možnost přenocování dítěte u něj stejně tak jako u druhého rodiče, že mu budou uznány 2 přenocování v měsíci s motivací "střídavá výchova nemá jako důsledek stejně dlouhý pobyt u obou rodičů" – soud ve Florencii, rozsudek č. 2433/11, nebo "Nezdá se mi, že by mohl být skutečněn zájem dítěte tím, že bude mít dvojí bydliště. Dítě tak představuje jakousi sumu hodin, kterou si rodiče musí rovně rozdělit" a nebo: "soud z hlediska vlastního práva a kontinuity nesdílí fragmentaci, která nutí nezletilého, aby se přesouval každých pár dní a považuje toto za nebezpečně destabilizující" – rozsudek č. 3053/2007 soud ve Varese, duben 2007, Girgetti, Paganii, Leotta.

Výsledek tohoto postoje kulturně jednorodičovského, priority dané stabilitě bydliště na místo citů a vztahů a selhání soudnictví ve vztahu respektování vlastních rozhodnutí je, že 25 000 italských nezletilých /přibližně každé třetí/ ztrácí podle ISTAT – italského statistického institutu, kontakt s jedním z rodičů po jejich rozchodu s vážnými důsledky jak v termínech biomedicíny, tak v termínech sociálních. V oblasti biomedicíny je znám důležitý vliv citové deprivace a citového stresu v oblasti neurologické a psychologické. Studijní skupina Battaglia /bitva/ prokázala, že děti s genetickou predispozicí vystavené traumatu rozchodu rodičů v raném věku – smutek a těžké manželské rozchody - jsou vystaveny riziku, že jako dospělí budou trpět panickou poruchou /krizemi paniky/ v důsledku modifikačního vlivu stresu na mozková centra dýchání, zatímco Anna Sarcadi a kolegové zdůrazňují, jak intenzivní účast otce na výchově a péči v období společného soužití ovlivňuje pozitivně vývoj potomků. Vědci zpětně analyzovali 24 dlouhodobých studií ze 4 kontinentů, které se týkaly 22 300 nezletilých. Výsledkem je, že účast otce zlepšuje kognitivní vývoj, redukuje psychické problémy u mladých žen, kriminalitu mladistvých a tzv. problémy chování. Citový stres a citová deprivace mohou ovlivnit dokonce hormonální vývoj jako například "psychosociální nanismus /zakrslost/" a změny sekrece oxitocínu a vasopresínu, dále pak změny chromosomů. Jedna vědecká studie publikovaná v Psychosomatic Medicine prokázala, jak zneužití nebo nedostatek citu ovlivňuje délku telomerů /oblast chromozómu/ a produkci pro – zánětlivých látek, dále zvyšuje citlivost ke stresujícím faktorům v životě dospělého s vyšším rizikem psychiatrických problémů. V sociální oblasti ovlivňuje nechtěná těhotenství, kuřáctví, alkoholismus, špatné školní výsledky.

Pisatel článku byl víc než jednou přítomen při slyšeních u komise spravedlnosti italského senátu, a může konstatovat, že jedním z hlavních důvodů třenic mezi různými účastníky je právě model, který může představovat jakýsi zlatý standard pro dosažení zájmu nezletilého. Řečeno zjednodušeně, existují dva myšlenkové proudy: jeden, podle kterého je třeba dát přednost sídlu citů a stabilitě bydliště na úkor kvantitativního vztahu s druhým rodičem, prosazovaný převážně advokáty a soudy. Druhý, který chce privilegiovat kontinuitu vztahů a stabilitu citů na úkor stability bydliště, prosazovaný vědci.

Diskuse:

Výzkumy už dávno prokázaly jako problémové děti rozvedených rodičů i přesto, že toto není vždy možné automaticky přeložit do prvků klinického obrazu. Od počátku 70-tých let se v USA objevily intenzivní rozhovory o pozitivitě či škodlivosti střídavé péče – fyzické a/nebo právní. V USA rozvod existuje již od 1906, ve Francii od 1789, ve Švédsku od 1913. Zatímco začínaly tyto rozhovory, v Itálii rozvod ještě vůbec neexistoval – zákon byl schválen v říjnu 1970. Toto může z části vysvětlit kulturní zpoždění, co se týče čelení tomuto tématu.

Oba názory, pro i proti rodičovské rovnoprávnosti, mohou být konfrontovány na základě výhod vyplývajících z kontinuity vztahu s oběma rodiči a škod odvozených z vyšší expozice rodičovskému konfliktu a nestabilnímu bydlišti. Bitva vědecké komunity byla hořká s pozicemi silně pro i proti společné a střídavé péči. Za 40 let od počátku diskuzí můžeme říci, že jsme mohli nahradit domněnky konkrétními výsledky důležitých výzkumů – metaanalitického charakteru, vázaných na zkušenosti zemí, kde již dávno začali, na rozdíl od Itálie, užívat institutu střídavé péče, které dovolili získat pevné statistické podklady.

Závěry jsou celkově jednotné a začaly být přijímány mnohými soudy.

Studie Bauserman:

Důležitá studie publikovaná v roce 2002 vládním psychiatrem USA. Bauserman se domnívá, že skutečný výzkum se nemá zabývat pouze rozdíly mezi dvěma typy péče, ale mají být identifikovány faktory, které mohou být v korelaci s každou jednotlivou klinickou situací. Tímto způsobem nemůže být nalezena definice “absolutní příčiny”, ale pouze vztah mezi nejlepším způsobem péče a proměnnou, která bude zkoumána.

Metaanalitika je schopna integrovat výsledky literatury systematictěji a kvantitativně tím, že převede statistické výsledky do systému, který umožní kvantitativně měřit a analyzovat zkoumaný vliv. Tímto způsobem je možné se vyvarovat systematickým odchylkám – BIAS - jako např. při výběru zdrojů.

Studie si dala výběrově za cíl dva úkoly: Metaanalytická analýza zpráv, které srovnávají situaci dětí ve střídavé a výlučné péči a zkouška toho, jak sekundární proměnné mohou ovlivnit různé výsledky – např. vzhledem k tomu, že jednorodičovský model mezinárodního soudnictví je v průměru na straně výlučné mateřské péče, systém, který by se snažil nastolit rovnováhu v rodičovských rolích by znamenal, že více mužů by užívalo výhod širších vztahů s rodičem odpovídajícího pohlaví, a tudíž v teoretické úrovni by mohli užívat větších výhod dětí ženského pohlaví.

Bauserman analyzoval 33 studií, z nich 22 nepublikovaných, předem vybraných tak, aby mohly být standardizovány: ve čtyřech je porovnávána péče střídavá a výlučná a ve 21 jsou porovnávány výlučná péče s péčí, kde čas spolubydlení s druhým rodičem je mezi 25 a 50 %. V 6-ti studiích je výlučná péče porovnávána se společnou péčí založenou na svobodné domluvě rodičů. V

posledních dvou studiích jsou porovnávány s průměrným vzorkem odděleně děti svěřené do výlučné péče, skupina dětí ve střídavé péči, skupina ve společné péči.

Studium předpokládalo zjištění některých zdravotních hodnot: obecně psychiky, chování, citění, sebehodnocení, vztahy s příbuznými, školní výsledky, analýzu specifických dotazníků ohledně psychického zdraví až do doby rozvodu a záznamy úrovně konfliktů minulých i aktuálních, včetně měření 140 dimenzí jejich efektu. Analýza se týkala 1846 dětí ve výlučné péči a 814 ve společné péči v období od 1982 do 1999. Zároveň byly analyzovány různé vnější faktory schopné ovlivnit výsledky a potvrdilo se, že nebyly ovlivněny pohlavím ani věkem dětí v momentu rozvodu, ani většinovým podílem žen majících dítě ve výlučné péči, ani druhem měření – nicméně software eliminoval extrémní výsledky, aby bylo docíleno statistické homogenity. Souhrnné výsledky jsou následující:

1. Dětem ve společné či střídavé výchově se daří lépe a to nezávisle na jejich věku
2. Přítomnost a účast otců na výchově, kteří nebydlí společně s dítětem je nicméně spojena s dobrými výsledky ve sféře chování, citové a školní.
3. Výsledky závisí na vlastnostech těch, kdo vyplňovali dotazníky – matky, otcové, učitelé, lékaři, psychologové.

Bauserman zjistil, že obecně děti ve střídavé výchově jsou děti méně konfliktních rodičů, to ale neznamená lepší výsledek. Nicméně i další kontrolní statistické studie potvrdily, že je to pro dítě výhodnější. Bauserman nicméně uzavírá, že proto, aby byly definitivně vyvráceny jakékoliv pochybnosti, bylo by nutné provést další studii, která by porovnála střídavou péči z rozhodnutí soudu a střídavou péči na které se dohodli sami rodiče. Porovnání otcovské výlučné péče a střídavé péče ukazovalo na mírné výhody ve prospěch výchovy střídavé, nicméně statisticky zanedbatelné /velkým problémem pro výzkumníka byl nedostatek vzorků v důsledku existence justice, která privileguje výlučnou mateřskou péči/. Závěry studie Bauserman /k dispozici v celé verzi stejně tak jako jiné zde citované studie na webových stránkách www.figlipersempre.com – děti na pořad/ jsou:

1. Výsledky s jistotou dokazují korelaci a ne pouhou náhodnost mezi společnou péčí a lepším psychickým stavem dětí.
2. Nepotvrdil se názor, že střídavá péče vystavuje děti s dvěma domovy riziku větších konfliktů, právě naopak, jeví se výhodnější.
3. Společná péče není vhodná pro rodiče zneužívající různé látky, zanedbávající dítě či jsou-li duševně nemocní
4. Některé výzkumy dokazují, že střídavá péče konflikty zmírňuje
5. Je nutné, aby tyto výsledky byly šířeny /např. i pediatři by měly rozvádějícím se rodičům doporučit, že dvojí bydliště chápáno jako kontinuita výchovná a vztahová, je pro jejich dítě pozitivní./
6. Společná výchova je určitě výhodná, přestože nebyly zjištěny specifické nevýhody výlučné péče.

Některé zahraniční zkušenosti:

Ve spoustě zemí je společná/střídavá péče realitou mnohem déle než u nás. To ale neznamená, že nezletilé dítě je vždy svěřeno do střídavé péče. Teorie neodpovídá praxi. Bauserman považuje za opravdovou střídavou péči tu, kde dítě tráví s druhým rodičem minimálně 25% času. Tohle vylučuje téměř všechny případy střídavé péče v Itálii. V Itálii tráví dítě ve střídavé péči s druhým rodičem v průměru 17% času, většinou ale mnohem méně. Nicméně střídavá péče byla pravidlem ve Švédsku, Řecku, Španělsku od 1981, Velké Británii od 1991, Francii od 1993, Německu od

1998: V Kalifornii a Kanadě soudce musí vysvětlit, proč nesvěří dítě do střídavé péče půl na půl. Nyní očekáváme, že Belgie schválí střídavou péči jako pravidlo. Švédsko s 30-ti % vede oproti jiným evropským zemím s nejvyšším procentem svěřování do střídavé péče. Francie 16,9% oproti méně než 1% v Itálii. Obecně nicméně kdo nemá dítě ve střídavé péči, může často užívat stejně dlouhých období s dítětem jako privilegovaný rodič, úpravou dovolené a přenocováním v týdnu u znevýhodněného rodiče. Výjimečné jsou výsledky ohledně konfliktů: tím, že nezletilý není předmětem citového a ekonomického vydírání znevýhodněného rodiče, přímou výživou a nikoliv měsíčním výživným, ve Švédsku prakticky vymizely soudní případy. Aktuálně 95,7% případů se dohodne při prvním stání, ostatní při druhém a jen výjimečně čelí soudu, který nicméně proběhne do 6-ti měsíců, protože soudci nejsou přetížení.

Velmi dobré výsledky byly získány i zákonem z roku 2006 v Belgii, zatímco něco neuvěřitelného se stalo v Austrálii: zavedením zákona o střídavé výchově v roce 2006 v období, kdy počet odvolání k opatrovnickým soudům vzrostl z obecných důvodů ze 76807 na 79442, došlo během dvou let po zavedení zákona ke snížení procesů opatrovnických soudů z 27313 na 18633. Ve Francii zákon nařizuje střídavou péči, ale stačí konfliktnost vztahů i ze strany jednoho rodiče, aby soudce rozhodnul jinak. Střídavá péče tu ovšem nikdy nebyla takové tabu jako v Itálii, a bylo tak možno provést několik kvantitativních studií většinou příznivých pro tento model výchovy. Z těchto připomeňme alespoň Solintovu studii z roku 1980, podle které tento způsob výchovy zvyšuje důvěru v rodiče /ve 20% případů rodiče chtěli střídání častější, než po jednom týdnu a ve 30% případů naopak po delších, než týdenních intervalech/. Studie Jacquin-Fabre demonstruje vynikající výhody pro rodiče i děti, a především studie Raschetti z 2005, která reviduje celou sérii zkušeností ze světa frankofonního i anglofonního s těmito závěry:

1. Střídavá výchova dětem nevadí, protože se přirozeně snadno adaptují
2. Střídavá výchova dětem nevadí, ani když vztahy mezi rodiči jsou konfliktní
3. Tam kde je k tomu vůle a kde je to logisticky možné, je střídavá výchova možná i u kojenců, stačí jen přizpůsobit střídání intervalům kojení
4. Obecně bylo možno sledovat, že děti ve výlučné péči se méně rozumově vyvíjejí a hůře socializují

Další důležitá studie Poussin- Martin sledovala 3000 francouzských dětí druhého stupně základní školy, tato studie byla rovněž předložena při slyšeních u komise pro spravedlnost italského senátu radou řádu italských psychologů. Studie dokazuje, že děti, které žijí s oběma rodiči, mají vyšší úroveň sebehodnocení a jsou si sebejistější oproti dětem žijícím jen s jedním rodičem. Při důležitém slyšení z 08/11 Národní rada řádu italských psychologů argumentuje: "vzhledem k naprosté nevhodnosti institutu výlučné péče na zdraví dětí, podle kterého zvýhodněný rodič je stálým orientačním bodem pro dítě, zaopatřuje všechny jeho potřeby, o všem sám rozhoduje, o dítě sám pečuje, zatímco druhý rodič je omezen jen na pouhé dodávání peněz, majíc přitom sporadické kontakty s dítětem. Návrh zákona DDL 2454 nedělá nic jiného, než že podpoří možnost, aby oba dva rodiče /výchovné jádro/ neztratilo vlastní princip, ale aby se prolínalo do každodenního života tak, aby byl zachován vývojový proces života a udržena možnost, aby tento proces byl ovlivňován výchovným jádrem. Závěrem, co se týče zdravotního stavu dítěte, je pro dítě menší obětí ztratit trochu času a navštěvovat oba domovy, než přijít o možnost mít v životě oporu a vzor v obou rodičích."

Spokojenost dětského života

Jedna výjimečná studie byla právě publikována v Children Society. Byla vedena výzkumníky z Univerzity v Bethesda /Grónsko/, Stokholmu, Akureyri /Island/, a Goteborgu. Analyzovala

184 496 nezletilých /rozdělených do 3 skupin: 11-ti letých, 13-ti letých, 15-ti letých/ ve 36 západních společnostech včetně Itálie s minimálně 1536 žáků na zemi a věkovou kategorií. Cílem práce bylo prozkoumat spokojenost života a vnímání rodinné pohody dětmi v různých rodinných strukturách prostřednictvím širokého prostředí různých kulturních situací. Široký vzorek tak dovolil pozorovat všední životní situace rodin nerozdělených, samotných matek, rodin s matkami a otčímý a situací méně běžných jako samotných otců či otců a macech včetně rodin s režimem střídavé výchovy /dvojí bydliště dětí/.

Analýza byla založena na datech z 2005/2006 Health Behaviour v School – aged Children /HBSC/, studie založená na mezinárodní spolupráci Světové zdravotnické organizace. Standardní mezinárodní dotazník sestával v centrálních otázkách užitých ve všech zúčastněných zemích a v přídatných otázkách, které dovolily zúčastněné zemi zdůraznit zvláštní oblasti národního zájmu. K hodnocení studie, která proběhla ve 36-ti západních průmyslových zemích /Rakousko, Belgie, Bulharsko, Kanada, Chorvatsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Izrael, Itálie, Estonsko, Litva, Lucembursko, Makedonie, Holandsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina, Velká Británie, Spojené Státy/ došlo pouze potom, co bylo obdrženo etické povolení pro každý národní výzkum v souladu s legislativou každé země. Závislé proměnné byly hodnoceny klasickou mírou podle Cantril publikované v 1965. Dotazovaní měli ukázat na vizuální stupnici, kde se cítí být v daném okamžiku. 0 představuje nejhorší možný způsob života, 10 nejlepší možný způsob života. Pro kontrolu potenciálního zmatečného vlivu ekonomického bohatství na úroveň individuální spokojenosti byla začleněna míra vnímání ekonomické situace: otázka měla za úkol zjistit jak dobře ekonomicky se podle žáka má jeho rodina / 1 nemá se dobře, 5 má se velmi dobře/. Toto subjektivní hodnocení bylo upřednostněno oproti jiným objektivním hodnocením ekonomické pohody rodiny jako např. stupnice HBSC pro rodinnou pohodu, protože spokojenost života je pravděpodobněji ovlivněna vnímáním pohody a nikoliv skutečným nakumulováním hmotného majetku vlastněného rodinou oproti jiným rodinám.

Shrnutí výsledků:

1. Děti, které žijí s oběma biologickými rodiči, vykazují nejvyšší úroveň spokojenosti oproti dětem, které žijí s jedním rodičem nebo s jedním biologickým a druhým získaným.
2. Děti, které žijí ve střídavé péči /rovné rozdělení času/ mají nicméně vysokou úroveň spokojenosti oproti jiným rodinným uspořádáním rozdělených rodin, pouze o čtvrtinu nižší dosaženou úroveň /- 0,26/ oproti úplné rodině.
3. Při kontrole vlivu specifického parametru vnímané rodinné pohody, rozdíl mezi střídavou a výlučnou mateřskou péčí či péčí matky a otčíma se stane statisticky bezvýznamným
4. Problematická komunikace mezi rodiči je silně spojována s nižší spokojeností života, nemá nicméně vliv na vztah mezi druhem rodinného uspořádání a spokojeností.
5. Děti ze severních zemí charakteristických silným sociálním systémem mají významně vyšší úroveň životní spokojenosti ve všech rodinných uspořádáních oproti jiným zemím, kromě kategorie dětí, které žijí ve výlučné péči otce. Výzkumníci detailně pozorovali, že nízké úrovně spokojenosti bylo dosaženo v situacích výlučné otcovské péče nebo péče otce a macechy. Zdá se tedy, že nežít s vlastní matkou významně ovlivňuje úroveň spokojenosti ve srovnání s nemožností žít s vlastním otcem. Vzhledem k tendenci justice postarat se o to, aby děti bydleli s jejich matkou, je také možné, že těch málo dětí, které jsou ve výlučné péči otce, jsou v průměru pravděpodobně snadněji inklinující k problémům sociálním a psychickým, oproti dětem žijícím s jejich matkou. Zároveň je ale potřeba velmi velkých množin dat pro potvrzení interferencí na velmi malé podmnožiny populace, tohle vážně

omezilo možnost výzkumu se statistickou platností, co se týče právě dětí žijících ve výlučné péči otců či otců a macech. V každém případě výsledky nenaznačují, že žít stále s matkou by mělo být v tomto směru rozhodující. Děti, které žijí v průměru polovinu času s matkou a polovinu s otcem jsou stejně spokojené jako ty, které žijí s matkou nebo s matkou a s otčímem. Nikdy nebyla shledána situace jakkoliv znevýhodňující děti ve střídavé péči půl na půl.

6. Rozdíly ekonomické úrovně mezi různými zeměmi ovlivňují spojení mezi určitými rodinnými strukturami a vnímanou rodinnou pohodou a spokojeností života.

Závěry:

Poslední opačně zaměřená studie – proti střídavé výchově - byla vypracována v roce 1999: zanedbatelná studie, ve které byla hodnocena negativně a bez udání statistické významnosti, jediná proměnná, a to lnutí k rodičovským figurám.

To, že střídavá výchova by měla být preferována oproti výchově výlučné, bylo zároveň potvrzeno i v jiné oblasti jednou švédskou studií na 15 428 adolescentech. Studie se soustředila na rizika spojená s problémy chování: užívání drog, alkoholu, kouření, vystavení šikaně, tělesnému násilí, mentálnímu stresu. Nejlepších výsledků bylo dosaženo ohledně mentálního stresu.

Na otázku „a co si o tom myslí děti rozvedených rodičů“ odpověděli velmi zajímavým výzkumem Fabricius a Hall v roce 2000: dva američtí docenti psychologie se dotázali více než 800 mladých studentů /prvních ročníků jejich vlastní univerzity/, kteří vyrůstali s rozvedenými rodiči, aby sdělili jejich vnímání problémů dětí aktuálně zasažených rozvodem: rozdělení času tak, aby žili s oběma rodiči. Vnímání studentů bylo zřejmé: vypověděli, že vždy toužili strávit více času s jejich otci zatímco rostli, a považují za lepší střídavou výchovu /byla zvolena 93% nezletilých vyrůstajících ve střídavé výchově a v 70% těmi, kteří s touto výchovou neměli žádnou zkušenost/.

Je evidentní, že pro nezletilé děti a rozdělené páry by se střídavá výchova neměla stát dogmatem, o kterém se nesmí diskutovat, ale měla by představovat zlatý standard, nikoliv být vyloučena tak, jako se to dnes děje v Itálii, měla by být první možností, která by měla být vzata v úvahu /je tak možno zastavit rodiče, který vzdaluje děti daleko od druhého rodiče/ a eliminovat ji, tak se to praktikuje v Kanadě, Švédsku, Kalifornii, pouze v případě předložení jasných a zdokumentovaných důvodů a na základě rozumové úvahy a tedy na základě úvahy soudu: „proč v tomto případě ne?“

Svěřuji tak závěry tohoto článku profesorovi Turchi, docentu aplikované psychologie Univerzity v Padově, s jehož moudrými slovy se ztotožňuji a která dokazují, jak dlouhá bude ještě cesta k překonání zdí, předsudků a ideologií. Profesor uzavírá svůj příspěvek před italským senátem takto:

“Hlavní kritikou plně dvojrodičovského modelu, který je navrhován v předloženém zákonu, je nevyhnutelnost zdvojení center zájmu potomků s následnou oscilací mezi dvěma stejně důležitými bydlišti. Použitá terminologie pro vyjádření nesouhlasu používá výrazů verbálně velmi negativních jako: „přehazování, poštovní balík, dítě rozkrájené na čtvrtky jako pomeranč, nebo dítě věčně s kufrem nebo kočovník“. Kritika, která zní ošklivě a zřejmě i přesvědčivě, ale pouze nezasvěceným. Kritika, která nebere na vědomí vědecké poznatky, vědecký pokrok a vědomosti a odmítá střídavou výchovu dětem tak, jako antibiotika nemocnému se zápallem plic, s výmluvou, že mají vedlejší účinky a působí gastrointestinální problémy, které přitom

bezpochybně způsobují. Přitom neexistuje žádná zdokumentovaná škoda v důsledku střídavé výchovy a stejnoměrného pobývání dětí ve dvou domovech, nic takového dlouhodobé studie nepotvrdily. Ani negativní dopad na růst v důsledku různých vlivů od dvou nekoherentních výchovných modelů /ba právě naopak, jak již bylo řečeno/. Naopak, co se týče modelu výlučné péče, který vkládá stěžejní úkoly týkající se výchovy a péče do rukou jednoho rodiče, existuje bezpočet vědecky podložených studií, které dokazují velikost utrpení nezletilých. Zároveň významné a zajímavé jsou pozitivní pozorování týkající se celé rodiny, které dokazují pozitivní dopad střídavé výchovy na matky, snižuje jejich psychologické problémy u mladších subjektů vázané na pocity viny vůči vlastním dětem v důsledku rozvodu.

Dvojitý bydlení by mělo být viděno jako základní nástroj ochrany s cílem zajištění správného a vyrovnaného vývoje. Závěrem je možno říci, že co se týče komplexního zdraví dítěte, je pro dítě menším zlem navštěvovat stejnoměrně dva domovy, než přijít o možnost mít oba dva rodiče jako opěrné body ve svém životě. To v praxi znamená snižování počtu dětí svěřovaných do výlučné péče.“

Literatura:

- 1) Vezzetti V. Nel nome dei Figli, Booksprint edizioni 2010. Visto in: www.nelnomedeifigli.it.
- 2) Battaglia M, Pesenti-Gritti P, Medland SE et al. A genetically informed study on the association between childhood separation anxiety, sensitivity to CO₂, panic disorder and the effect of childhood parental loss. Arch Gen Psychiatry. 2009;66:64-71.
- 3) Sarkadi A, Kristiansson R, Oberklaid F, Bremberg S. Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. Acta Paediatr. 2008;97(2):153-8.
- 4) Opacka-Juffry J, Mohiyeddini C. Experience of stress in childhood negatively correlates with plasma oxytocine concentration in adult men. Stress. 2012;15:1-10
- 5) Kiecolt-Glaser JK, Gouin JP, Weng NP et al. Childhood adversity heightens the impact of later life care giving stress on telomere length and inflammation. Psychosom Med 2011;73:16-22.
- 6) Metzler CW, Noell J, Biglan A, Ary D et al. The Social Context for Risky Sexual Behavior Among Adolescents. J Behav Med. 1994;17:419-38.
- 7) Duncan TE, Duncan SC, Hops H. The Effects of Family Cohesiveness and Peer Encouragement on the Development of Adolescent Alcohol Use: A Cohort-Sequential Approach to the Analysis of Longitudinal Data. J Stud Alcohol. 1994;55:588-99.
- 8) U.S. Department of Health and Human Services, National Center for Health Statistics, Survey on Child Health, Washington DC, 1993.
- 9) Goldstein J, Freud A Solnit AJ. Beyond the best interests of the child. Free Press New York, 1973.
- 10) Kuehl SJ. Against joint custody: A dissent to the General Bullmoose Theory. Family and Conciliation Courts Review 1989;27:37-45.

- 11) Roman M, Haddad W. The case for joint custody. Henry Holt & Co, 1978.
- 12) Bender WN. Joint custody: the option of choice. Journal of divorce & remarriage 1994;21:115-131.
- 13) Bauserman R. Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta analytic review. J Fam Psychol. 2002;16:91-102.
- 14) Gunnoe ML, Braver SL. The effect of joint legal custody on mothers, fathers and children, controlling for factors that predispose a sole maternal versus joint legal award. Law and human behavior 2001;25:25-43.
- 15) Vezzetti V. Il figlio di genitori separati, rivista SIPPS 2009, 3-4.
- 16) Solint. L'enfant vulnérable, retrospective. PUF Paris, 1980.
- 17) Jacquin-Fabre. Les parents, le divorce et l'enfant. EST Paris di Guillaume e Fugue 1993.
- 18) Senato della Repubblica, documenti acquisiti nelle audizioni di ANFI per la discussione del DDL 957. Disponibili on line: www.senato.it.
- 19) Poussin G, Martin E. Consequences de la separation parentale chez l'enfant. Eres, 1999.
- 20) Bjarnason T, Bendtsen P, Arnarsson AE et al. Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies. Children & Society 2012;26:51-62.
- 21) Solomon J, George C. The development of attachment in separated and divorced families. Effects of overnight visitation, parent and couple variables. Attach Hum Dev 1999;1:2-33.
- 22) Jablonska B, Lindberg L. Risk behaviours, victimisation and mental distress among adolescents in different family structures. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol. 2007;42:656-63.
- 23) Fabricius WF, Hall J. Young adults's perspectives on divorce. Family And Conciliation Courts Review 2000;38: 446-461.